

УДК 347.6

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2195/2025/1.129-10>

Лілія РАДЧЕНКО, канд. юрид. наук, доц.

ORCID ID: 0000-0002-3783-9489

e-mail: gli@online.ua

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

## КАНОНІЧНИЙ ШЛЮБ В ОКРЕМИХ ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВАХ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО ВИЗНАННЯ В УКРАЇНІ

**Вступ.** Досліджено особливості визнання канонічних (релігійних) шлюбів, процедуру їх укладання і зумовлених ними наслідків у законодавстві та правозастосовній практиці окремих іноземних держав, визначено умови й обмеження укладання таких шлюбів. Сформульовано висновки та пропозиції з удосконалення національної системи правового регулювання сімейних відносин.

**Методи.** У процесі визначення та аналізу трансформації нормативного визнання канонічних шлюбів та їх наслідків у законодавстві, правовій доктрині й судовій практиці окремих іноземних держав застосовано загальнофілософські та спеціально-юридичні методи дослідження соціальних закономірностей, правових явищ і юридичних категорій.

**Результати.** У результаті розгляду співвідношення канонічного та світського (зареєстрованого органами державної влади) шлюбів у законодавстві окремих іноземних держав визначено різні підходи й варіанти регулювання шлюбних відносин. Наголошено, що кожна країна має власні норми та правила, які визначають форми й умови укладання шлюбів, його визнання та припинення. Виокремлено як традиційні, так і новітні моделі шлюбів, з урахуванням релігійних, культурних і соціальних аспектів, що впливають на сімейні відносини. Важливе значення у процесі визнання канонічних шлюбів відіграють національні традиції та релігійні особливості конкретної держави.

Визначено, що в багатьох державах Європи визнаються як канонічні, так і світські шлюби. Таке визнання також має місце в Австралії, Ізраїлі, країнах Близького Сходу та, в окремих випадках, у США. Натомість в Україні визнається офіційним лише шлюб, зареєстрований у державних органах реєстрації актів цивільного стану.

**Висновки.** Реалізація євроінтеграційних тенденцій розвитку національного сімейного права, у тому числі у сфері сімейних відносин, ускладнених іноземним елементом, передбачає не лише визнання та легалізацію різних форм шлюбних союзів, а й урахування історичних, культурних, релігійних особливостей суспільства та вільного волевиявлення наречених щодо обрання форми укладання шлюбів, однією із яких може стати канонічна форма. Така форма шлюбів є цілком виправданою, якщо вона свідомо обрана майбутнім подружжям. Такий вибір має ґрунтуватися на нормах сімейного законодавства, яке потребує удосконалення та легалізації нормативних положень, які дозволятимуть як цивільну, так і релігійну форму шлюбів.

**Ключові слова:** подружжя, світський шлюб, канонічний шлюб, релігійний шлюб, церковний шлюб, конкордатний шлюб, сімейні відносини з іноземним елементом.

### Вступ

Реалізація євроінтеграційних тенденцій розвитку державотворення та гармонізації законодавства України з правом країн – членів Європейського Союзу, а також оновлення національної кодифікації приватного права передбачає аналіз основних тенденцій і закономірностей генезису системи правової охорони основних прав і свобод людини, сформованих світовою, у тому числі європейською, практикою. У зв'язку з наведеним, доцільним є звернення до розгляду проблематики співвідношення категорій "канонічний" (релігійний, конкордатний) і "світський" (цивільний, зареєстрований) шлюб у праві та правозастосовній практиці окремих іноземних держав. Зарубіжний досвід правової регламентації відносин щодо визнання та наслідків укладеного канонічного шлюбів може бути врахований у процесі оновлення сімейного законодавства України, розбудови його на засадах євроінтеграції, поваги до прав і свобод людини й громадянина, релігійної та національної самобутності особистості.

Метою статті є дослідження особливостей визнання канонічних (релігійних) шлюбів, процедури їх укладання і зумовлених ними наслідків у законодавстві та правозастосовній практиці окремих іноземних держав, визначення умов та обмежень укладання таких шлюбів, а також формулювання з урахуванням зарубіжного досвіду висновків і пропозицій щодо вдосконалення національної системи правового регулювання сімейних відносин.

Проблематика правового регулювання сімейних відносин як на національному рівні, так і крізь призму міжнародного приватного права, була предметом науко-

вого дослідження українських науковців, зокрема Т. В. Боднар, А. С. Довгерт, О. В. Дзери, В. І. Кисіля, В. І. Труби, С. І. Шимон та інших, а також представників правової доктрини іноземних держав. Зазначимо, що в національній правовій доктрині висловлювалися пропозиції (Бервено, & Менджул, 2020) щодо необхідності урівняння у правових наслідках світського й церковного шлюбів, що цілком відповідає національним традиціям і релігійним особливостям в Україні.

### Методи

У процесі визначення та аналізу трансформації нормативного регулювання визнання канонічних шлюбів та їх наслідків у законодавстві, правовій доктрині й судовій практиці окремих іноземних держав було застосовано загальнофілософські й спеціально-юридичні методи дослідження соціальних закономірностей, правових явищ і юридичних категорій. Зокрема, формально-юридичний метод використовувався у процесі дослідження актуального стану нормативного визначення категорії "шлюб" у національному законодавстві; компаративістський метод було застосовано для аналізу іноземного, зокрема європейського, досвіду в досліджуваній сфері, що дозволило запропонувати напрями вдосконалення сімейного законодавства України в частині визнання канонічних шлюбів і прогнозувати тенденції до його подальшого розвитку.

### Результати

У сучасних правових порядках склалося декілька підходів до правового регулювання форм шлюбних відносин. У деяких країнах релігійний обряд не впливає на визнання державою дійсності шлюбів (напр. в Україні,

© Радченко Лілія, 2025

Австрії, Франції, Люксембурзі та інших країнах), тобто без державної реєстрації шлюбу укласти неможливо. Натомість у низці держав канонічна форма шлюбу має пріоритет над світською (напр. в Ізраїлі та Об'єднаних Арабських Еміратах, оскільки тут релігія є ключовим чинником організації суспільства). Однак існують випадки, коли релігійна та світська форми шлюбу існують паралельно, лише з деякими правовими напрямками перетину окремих моментів (напр. у США). Отже, розглянемо основні підходи до взаємодії світського й канонічного (релігійного) шлюбу з урахуванням особливостей законодавства й судової практики окремих іноземних країн.

Насамперед зазначимо, що за сімейним законодавством України релігійні шлюби не визнаються і не породжують правові наслідки як такі, що зумовлені шлюбом, зареєстрованим в органах РАЦСу. Згідно зі ст. 21 Сімейного кодексу України (далі СК України), шлюбом є сімейний союз жінки й чоловіка, зареєстрований у органі державної реєстрації актів цивільного стану. Законодавець у ч. 3 ст. 21 СК України окремо наголошує, що релігійний обряд шлюбу не є підставою для виникнення у жінки й чоловіка прав та обов'язків подружжя, крім випадків, коли релігійний обряд шлюбу відбувся до створення або відновлення органів державної реєстрації актів цивільного стану (Сімейний кодекс України, 2002). Отже, укладання релігійного шлюбу не є юридичним фактом, що визнається державою як підстава виникнення прав та обов'язків подружжя за законодавством України.

В іноземних державах закріплені різні моделі співвідношення світського й канонічного (релігійного) шлюбів. Передусім слід звернути увагу на досвід поєднання законодавчого закріплення двох різноманітних форм шлюбів, зокрема на прикладі Сполучених Штатів Америки.

Відповідно до законодавства про шлюб штату Північної Кароліни США, передбачено паралельне існування та легальне визнання двох форм шлюбу. Зокрема, згідно із Загальним статутом Північної Кароліни, ст. 51 (North Carolina General Statutes, 2022), дійсний і достатній шлюб укладається особами чоловічої та жіночої статі, які можуть законно одружуватися, узяти один одного за чоловіка та за дружину за згодою, що вільно, серйозно і чітко висловлена кожним із них у присутності іншого: 1а) у присутності посвяченого служителя будь-якої релігійної конфесії, служителя, уповноваженого церквою, або магістрату (судді); 1б) з відповідною декларацією священнослужителя або магістрату про те, що ці особи є чоловіком і дружиною; 2) відповідно до будь-якого способу урочистості, визнаного будь-якою релігійною конфесією або на федеральному рівні чи на рівні штату індіанським народом чи племенем.

Отже, подружжя пара не зобов'язана перебувати в релігійному шлюбі, щоб укласти світський шлюб, і навпаки.

Однак одночасне перебування однієї особи в релігійному та світському шлюбі з різними особами владою США ніколи не віталось. Цікавою є прецедентна шлюбно-сімейна практика США, що формувалася не одне сторіччя, і сьогодні є цікавими приклади минулих сторіч, але такі, які є актуальними й сьогодні, наприклад позиція суду у справі Рейнольдс проти Сполучених Штатів (Reynolds v. United States, 1878), якій передувало рішення Окружного суду третього судового округу штату Юта у справі звинувачення особи щодо двоєженства.

Верховний суд США висловив позиції, виніс висновки й підкреслив окремі думки:

- релігійні переконання сторони не можуть бути прийняті як виправдання для вчинення нею відкритого діяння, визнаного злочинним за законом країни. Якщо, наприклад, ув'язнений, знаючи, що його дружина жива, одружився вдруге в штаті Юта і, коли йому було пред'явлено звинувачення і він постав перед судом, заявив, що церква, до якої він належав, наказує своїм членам чоловічої статі практикувати полігамію, і що він, з дозволу визнаних авторитетів церкви, вступив у шлюб за допомогою цієї церкви й церемонії, проведеної відповідно до її доктрини, одружився вдруге;

- як загальний закон організації суспільства передбачено, що множинні шлюби не мають бути дозволені. Дозволити таке означало б поставити сповідувані доктрини релігійної віри вище за закони країни і, по суті, дозволити кожному громадянину стати законом для самого себе.

Пред'явлене обвинувачення ув'язнений заперечував. Присяжні визнали його винним згідно з обвинувальним актом і винесли вирок: ув'язнити його до каторжних робіт строком на два роки, а також до виплати 500 доларів США. Винесений окружним судом вирок був затверджений Верховним судом, до якого звернувся Рейнольдс з апеляцією про виправлення помилки. Верховний суд рішення залишив у силі. Утім, унаслідок того, що закон Конгресу, на підставі якого було висунуто обвинувачення, передбачав покарання лише у вигляді позбавлення волі, а не каторжних робіт (як постановив окружний суд штату Юти), і порушення було таким, що видно з протоколу, Верховний суд США скасував своє попереднє рішення про затвердження і скасував рішення суду нижчої інстанції з метою виправлення єдиної помилки, яка з'явилася в протоколі, а саме у формі вироку (Reynolds v. United States, 1878).

Отже, можна дійти висновку, що у США релігійні церемонії не проводяться, якщо того не бажають сторони, і релігійний шлюб не є ані необхідним, ані обов'язковим. Дотримання будь-якого конкретного релігійного віровчення або звичаю не є обов'язковим. Зауважимо, що для релігійного шлюбу не потрібен дозвіл на одруження. Водночас жодна релігія не має диктувати правила для світського / зареєстрованого шлюбу. Вважається, що Сполучені Штати Америки, які спочатку заселялись переслідуваними релігійними меншинами з Європейських країн, були задумані як країна, де релігійна свобода має першочергове значення. Відокремлення церкви від держави є частиною основоположної філософії цієї країни, яка закладена в Конституції США і базується на свободі віросповідання (Constitution of the United States). Водночас, як свідчить прецедентна практика США, жодна релігія не має порушувати суспільні інтереси (що нині іменуємо публічним порядком, притаманним для кожної розвинутої, демократичної держави).

В Австралії законодавство дозволяє як релігійні, так і цивільні шлюби, але чітко розмежовує ці дві форми шлюбу, звертаючи, у тому числі, увагу й на шлюб між особами однієї статі. У цій країні базисом шлюбу є шлюбна рівність і релігія, що розглядається крізь призму поваги до релігії.

Регулювання відносин укладання шлюбу та його форм в Австралії визначається, передусім, положеннями спеціального закону про шлюб 1961 року (Marriage Act, 1961), у якому хоч і визнані дві форми шлюбу –

релігійний і цивільний, що мають однакову законну силу, однак унаслідок багатьох факторів (історичних, культурних тощо) ключова роль відводиться релігійній формі шлюбу, а процедура укладання такого шлюбу покладається на особу церемоніймейстера, яким при укладанні релігійного шлюбу виступатиме священнослужитель.

Шлюб, укладений в Австралії, є нікчемним (недійсним), якщо він не був "урочисто укладений" уповноваженим весільним церемоніймейстером (Marriage Act, 1961). Тільки уповноважені весільні церемоніймейстери мають право засвідчувати укладання шлюбу в Австралії. Виходячи з положень закону про шлюб, існують три типи церемоніймейстерів: 1) служителі релігії; 2) працівники реєстраційних служб штатів і територій; 3) цивільні церемоніймейстери. Єдиною вимогою для реєстрації служителя релігії є те, що він або вона повинні бути номіновані проголошеною "визнаною деномінацією", бути резидентом Австралії і мати щонайменше 21 рік.

Австралія нині належить до категорії тих держав, де шлюб не будується на різностатевості партнерів. З грудня 2017 року австралійське законодавство визнає одностатеві шлюби, незалежно від того, укладені вони в Австралії чи за кордоном. У 2017 році визначення поняття "шлюб" було змінено (Marriage Amendment Act, 2017) – слова "чоловік і жінка" було замінено на "дві особи", що дозволило моногамні одностатеві шлюби. Зміни також ретроспективно визнали одностатеві шлюби, укладені в іноземній державі, за умови, що такі шлюби були дозволені законодавством цієї іноземної країни.

Окрім того, в Австралії більшість федеральних законів, законів штатів і територій також визнають фактичні шлюбні відносини, часто нарівні з офіційними.

У законі про шлюб у Англії 1949 р. (Marriage Act, 1949) регламентована досить складна процедура укладання канонічного шлюбу. Згідно зі ст. 5 зазначеного закону шлюб за обрядами англіканської церкви може бути укладений: а) після опублікування заборон на шлюб; б) на підставі спеціального дозволу (ліцензії) на шлюб, виданого архієпископом Кентерберійським або будь-якою іншою особою на підставі Акту про церковні ліцензії; с) на підставі ліцензії на шлюб (окрім спеціальної ліцензії), виданої церковною владою, яка має право видавати таку ліцензію; d) на підставі шлюбного розкладу, наданого відповідно до цього закону.

Заборони до укладання шлюбу мають бути опубліковані: а) якщо особи, які одружуються, проживають в одній парафії, то в парафіяльній церкві цієї парафії; б) якщо наречені не проживають в одній парафії, то в парафіяльному храмі кожної парафії, у якій проживає один із них. Заборони шлюбу публікуються протягом трьох тижнів, що передують урочистому укладанню шлюбу під час основної служби та іншої церковної служби. Перед укладанням шлюбу священнослужитель, який має його засвідчувати, повинен видати документ у будь-якій формі та з будь-яким змістом, але такий документ має називатися "документом про шлюб". Священнослужитель повинен зберігати документ про шлюб, доки він не буде переданий до реєстратора (ст. 21 закону про шлюб) (Marriage Act, 1949).

Отже, в Англії визнаються як канонічний, так і світський шлюб, процедури укладання яких детально регламентовані законом про шлюб. Щодо світського шлюбу, то такий має бути укладений з обов'язковим попереднім узгодженням у церкві й на підставі ліцензії, яка видається священнослужителем.

Наведені правові підходи країн, правова система яких побудована на common law, свідчать про вдале

природне існування двох форм шлюбів – релігійного й цивільного, які при належному державному контролі й веденні відповідного реєстру можуть законно існувати як одночасно між одними й тими самими партнерами, коли такі особи здійснюють обряд вінчання, а також укладають шлюб в органах державної влади, так і окремо – у разі обрання певною парою однієї із дозволених законом форм сімейного союзу. Такий підхід, на нашу думку, є справедливим відображенням основоположних свобод людини й має слугувати адекватним прикладом і примірним зразком для сприйняття у праві України.

Серед розвинутих релігійних країн Близького Сходу можна виокремити правове регулювання укладання та форми шлюбу в Ізраїлі. Слід зауважити, що питання укладання шлюбу в цій країні тривалий час регулювалося виключно Талмудом і судовою практикою (Верховного суду й релігійних судів). Це пояснюється тим, що формою укладання шлюбу визнається саме релігійний шлюб. Законом про цивільний союз для громадян без релігійної приналежності (Civil Union Law for Citizens with no Religious Affiliation, 2010) установлені принципи умови для укладання шлюбу в цій країні. Ізраїль не дозволяє світські шлюби для релігійних членів суспільства. Тому такі шлюби укладаються лише в рабинських установах і відповідно до їхньої релігійної приналежності. Лише за умови, що обидва партнери зареєстровані як такі, що не мають релігійної належності, їм дозволяється укласти світський шлюбний союз.

При цьому, згідно з п. 2 зазначеного закону, пара без віросповідання, яка погоджується вступити у світський союз, може укласти його перед реєстратором пар для реєстрації в реєстрі пар, але лише тоді, якщо виконуються такі умови: 1) їм щонайменше 18 років; 2) вони є резидентами Ізраїлю; 3) вони зареєстровані в реєстрі населення як такі, що не сповідують релігії; 4) вони не є родичами; 5) вони не перебувають у шлюбі між собою і не зареєстровані в реєстрі населення як одружені між собою (як подружжя); 6) вони не перебувають у шлюбі з кимось іншим, не зареєстровані в реєстрі населення як одружені з кимось іншим і не зареєстровані як члени подружжя в реєстрі пар або аналогічному реєстрі, який функціонує відповідно до законодавства іншої (іноземної) держави; 7) якщо один із них є недієздатним або має законного опікуна, то суд визнає, що вони здатні дати поінформовану згоду на укладання цивільного союзу.

До того ж неординарним як для релігійної країни є ізраїльський підхід до інших форм шлюбних союзів. Наприклад, Ізраїль визнає одностатеві шлюби і шлюби нерелігійних осіб, якщо вони вирішили одружитися за кордоном, для осіб, які бажають одружитися, але не перебувають у гетеросексуальних і одноконфесійних відносинах.

Не можна не звернути увагу на блискавичне сприйняття інформаційних технологій у сфері укладання шлюбів судовою практикою Ізраїлю. Зокрема, у вересні 2022 року ізраїльський суд у місті Лод визнав законними цивільні й релігійні шлюби, укладені за допомогою відеоконференції Zoom офіційними особами у штаті Юта. 7 березня 2023 року Верховний суд Ізраїлю підтвердив це рішення, не підтримавши позицію Міністерства внутрішніх справ, яке оскаржило рішення суду нижчої інстанції (Israel must recognize online marriages, 2022). У цій справі Верховний суд постановив, що Міністерство внутрішніх справ зобов'язане реєструвати як подружжя пари, які одружилися під час цивільної церемонії онлайн в американському штаті Юта.

Вважається, що рішення, ухвалене Верховним судом Ізраїлю, поставило крапку в судовій справі, яка розпочалася у грудні 2020 року, коли три пари зареєстрували свої цивільні шлюби онлайн у штаті Юта в Управлінні населення та імміграції Міністерства внутрішніх справ, після чого тодішній міністр внутрішніх справ наказав припинити такі реєстрації. Верховний суд у своєму рішенні постановив, що службовці Управління населення та імміграції не мають законних повноважень оскаржувати чинність шлюбів у штаті Юта і відмовляти в їх реєстрації. Завданням Управління є не перевірка і винесення рішення про дійсність свідоцтва про шлюб, а реєстрація будь-якого документа про шлюб, виданого уповноваженим клерком у третій країні, на якому стоїть штамп апостилію.

Це рішення означає, що пари, які не можуть одружитися в Ізраїлі або не бажають цього робити, тепер можуть легально одружитися, не виїжджаючи фізично з країни. Ізраїль не має правового механізму цивільного шлюбу через заперечення його релігійними політичними партіями, але водночас визнає цивільні союзи, укладені в іноземних державах. Окрім того, відома статистика, що у 2019 році, до глобального спалаху COVID-19, 9550 пар зареєстрували в МВС цивільні шлюби, укладені за кордоном (Israel must recognize online marriages, 2022).

Наведена судова практика Ізраїлю свідчить про зміни усталених правил форми шлюбу в цій країні, попри міцний супротив органів державної виконавчої влади. І нині її правова система, цілком правомірно, на нашу думку, може бути віднесена до групи держав, які визнають дві форми шлюбу, що існують паралельно, – релігійну й цивільну, хоча і з певними особливостями, які, власне кажучи, притаманні будь-якій державі.

Подібні тенденції щодо визнання як легальної форми шлюбу канонічної, простежуються у мусульманських країнах. Наприклад, в Об'єднаних Арабських Еміратах (ОАЕ) формою шлюбу для віруючих громадян визнається виключно релігійний шлюб. При цьому правова система ОАЕ характеризується дуалістичним характером, оскільки поєднує у собі: 1) шаріат, ісламські правові принципи, що випливають із Корану, і хадисів; 2) систему цивільного права, на яку вплинули французька, римська та єгипетська правові традиції, що пояснюється авторитетністю правових систем колоніальних держав, під протекторатом яких, як відомо, була Перська затока.

Серед основних соціально-економічних засад ОАЕ на конституційному рівні виокремлена категорія "сім'я". Стаття 15 Конституції ОАЕ закріплює положення, за яким сім'я є наріжним каменем суспільства. Фундаментальними принципами, на яких ґрунтується сім'я, є релігія, етика та патріотизм. Закон захищає існування сім'ї, підтримує і захищає її від корупції (Constitution of the United Arab Emirates, 1971).

Шлюб, на якому ґрунтується сім'я, наразі в ОАЕ є дійсним лише тоді, коли він зареєстрований, санкціонований і засвідчений відповідними органами влади. Це питання регламентується спеціальним федеральним Законом від 19.11.2005 "Про особистий статус" (On Personal Status, 2005). Перше, на що варто звернути увагу, – цим законом визначено, що шлюб є договором, який узаконює відносини між подружжям; його метою є захист і створення міцної сім'ї під опікою чоловіка на засадах, що забезпечують подружжю прийняття його обов'язків із любов'ю і співчуттям (ст. 19).

Згідно з положеннями ст. 27 зазначеного федерального закону, шлюб має бути офіційно зареєстрований, але, з огляду на певний факт, він може бути встанов-

лений іншими засобами доказу, дозволеними шари'атом; умовою укладення шлюбу є подання медичного висновку компетентної медичної комісії, сформованої міністром охорони здоров'я, який засвідчує, що подружжя не страждає на будь-яку хворобу, яку закон вважає підставою для розірвання шлюбу; реєстрація шлюбу здійснюється уповноваженими представниками релігійної влади. Міністр юстиції у справах ісламу та вакфів видає відповідне розпорядження.

Наявність свідків при укладанні арабського шлюбу обов'язкова, адже дійсність шлюбу залежить від присутності двох свідків, чоловіків, дідздатних, при здоровому глузді, які чують слова, вимовлені нареченими, і усвідомлюють, що метою цих слів є укладання шлюбу (ст. 48). Два свідки повинні бути мусульманами, але два свідки з однієї з Одрокровених релігій можуть засвідчити шлюб мусульманина із жінкою із цієї Одрокрової релігії.

Підхід до одностатевих шлюбів в ОАЕ незмінний – такі шлюби заборонені. Водночас міжконфесійні шлюби в ОАЕ можливі, але з певними особливостями, з прив'язкою до статі особи, адже чоловіки-мусульмани можуть одружуватися із жінками-немусульманками, натомість жінка-мусульманка не може вийти заміж за немусульманина, що можна пояснити особливостями релігії, яка сповідується у цій країні.

Серед держав, коли релігійна та світська форми шлюбу не виключають одна одну, а мають однакову юридичну силу й передбачені безпосередньо нормами спеціального законодавства, по-особливому виокремлюється правовий підхід Польщі. Основними нормативно-правовими актами, що регулюють сімейні відносини в Польщі, у тому числі й порядок реєстрації шлюбу, є кодекс про сім'ю та опіку (Kodeks rodzinny i opiekuńczy, 1964) і закон про записи актів цивільного стану (Prawo o aktach stanu cywilnego, 2014), і якщо вищезазначені передумови дотримані, то шлюб вважається укладеним у момент волевиявлення сторін у присутності священнослужителя.

Отже, одразу після укладення шлюбу священник оформляє свідоцтво, що вимагається законом, яке передається впродовж строку, визначеного законом, до відділу РАЦС за місцем укладання шлюбу з метою оформлення свідоцтва про шлюб.

Таким чином, у Польщі як цивільний, так і конкордатний шлюб створюють однакові правові наслідки. Вони є підставою для виникнення шлюбних відносин, спільної сумісної власності подружжя, а також породжують інші взаємні права й обов'язки подружжя, визначені Кодексом про сім'ю та опіку.

### Дискусія і висновки

У результаті розгляду співвідношення канонічного та світського шлюбів у законодавстві окремих іноземних держав можна резюмувати, що виділяються різні підходи й варіанти регулювання шлюбних відносин. Кожна країна має власні норми та правила, які визначають форми й умови укладання шлюбу, його визнання та припинення. Виокремлюються як традиційні, так і новітні моделі шлюбу, з урахуванням релігійних, культурних і соціальних аспектів, що впливають на сімейні відносини. Важливе значення у процесі визнання канонічних шлюбів відіграють національні традиції та релігійні особливості конкретної держави.

У багатьох державах Європи (Італії, Іспанії, Англії, Польщі, Словаччині, Чехії, Португалії, Данії, Швеції, Фінляндії) визнаються як канонічні, так і світські шлюби. Таке саме визнання має місце в Австралії, Ізраїлі, у країнах Близького Сходу й в окремих випадках у США.

Натомість в Україні (так само як в інших державах колишнього СРСР, за винятком держав Балтії) визнається офіційним лише шлюб, зареєстрований у державних органах реєстрації актів цивільного стану.

Зазначене може створювати складнощі, зокрема для громадян України, які укладають шлюб з іноземцями на підставі релігійних церемоній за правом іноземних держав. Нині такі канонічні шлюби в Україні не визнаються, що призводить до невизначеності в майнових та особистих відносинах подружжя.

Отже, реалізація євроінтеграційних тенденцій розвитку національного сімейного права, у тому числі у сфері сімейних відносин, ускладнених іноземним елементом, передбачає не лише визнання та легалізацію різних форм шлюбних союзів і партнерств, зокрема з урахуванням положень проєкту Закону про інститут зареєстрованих партнерств (Про інститут зареєстрованих партнерств, 2023), а й урахування історичних, культурних, релігійних особливостей нашого суспільства та вільного волевиявлення наречених щодо обрання форми укладання шлюбу, однією із яких може стати канонічна форма. Зазначена форма шлюбу є цілком виправданою, якщо вона свідомо обрана майбутнім подружжям. Такий вибір має ґрунтуватися на нормах сімейного законодавства, яке потребує удосконалення та формування положень, які дозволятимуть як цивільну, так і релігійну форму шлюбу. Першим кроком у цьому напрямі має бути скасування частини 3 статті 21 СК України, яка унеможлиблює надання офіційного правового статусу канонічним шлюбам і, як наслідок, не визнає за особами, які уклали такий шлюб, прав та обов'язків подружжя.

У розвинутому демократичному суспільстві, заснованому на засадах вільного волевиявлення та всебічного захисту прав людини, майбутнє подружжя повинно мати свободу вибору форм укладання шлюбу з урахуванням їхніх релігійних і національних особливостей і традицій. Однією із правових гарантій такого вибору має бути свобода визначення форми шлюбу – можливість укладання канонічного або світського (зареєстрованого в державних органах) шлюбу.

#### Список використаних джерел

- Бервено, С. М., & Менджул, М. В. (2020). Інститут церковного шлюбу: порівняльно-правовий аспект. *Порівняльно-аналітичне право*, 2. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/34939>.
- Верховна Рада України. (2002). *Сімейний кодекс України*. Закон від 10 січня 2002 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.
- Верховна Рада України. (2023). *Про інститут зареєстрованих партнерств*. Проєкт Закону № 9103. <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41497>.
- Civil Union Law for Citizens with no Religious Affiliation. (2010). [https://main.knesset.gov.il/EN/about/history/Documents/kns18\\_CivilUnion\\_eng.pdf](https://main.knesset.gov.il/EN/about/history/Documents/kns18_CivilUnion_eng.pdf).

Constitution of the United Arab Emirates. (1971). [chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/ae/ae051en.pdf](https://wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/ae/ae051en.pdf).

Constitution of the United States. <https://www.senate.gov/about/origins-foundations/senate-and-constitution/constitution.htm>.

Israel must recognize online marriages conducted via Utah, Supreme Court rules. (2022). *The Times of Israel*. <https://www.timesofisrael.com/israel-must-recognize-online-marriages-conducted-via-utah-supreme-court-rules/>.

Kodeks rodzinny i opiekuńczy. (1964). USTAWA z dnia 25 lutego 1964 r. <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu19640090059>.

Marriage Act. (1949). <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo6/12-13-14/76/contents>.

Marriage Act. (1961). Compilation No. 25. <https://www.legislation.gov.au/Details/C2016C00938>.

Marriage Amendment (Definition and Religious Freedoms) Act. (2017). <https://www.legislation.gov.au/>.

North Carolina General Statutes Chapter 51 – Marriage. Article 1. General Provisions. § 51-1. Requisites of marriage; solemnization. (2022). <https://law.justia.com/codes/north-carolina/2022/chapter-51/article-1/section-51-1/>.

On Personal Status. (2005). Federal Law of UAE № 28 Issued on 19/11/2005 Corresponding to 17 Shawal 1426 H. <https://shorturl.at/bgmVN>.

Prawo o aktach stanu cywilnego. (2014) Ustawa z dnia 28 listopada 2014 r. <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20140001741>.

Supreme Court of the United States. (1878). *Reynolds v. United States*. <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/98/145/>.

#### References

Berveno, S. M., & Menjul, M. V. (2020). The Institute of Church Marriage: Comparative Legal Aspect. *Comparative and Analytical Law*, 2 [in Ukrainian]. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/34939>.

Civil Union Law for Citizens with no Religious Affiliation. (2010). [https://main.knesset.gov.il/EN/about/history/Documents/kns18\\_CivilUnion\\_eng.pdf](https://main.knesset.gov.il/EN/about/history/Documents/kns18_CivilUnion_eng.pdf).

Constitution of the United Arab Emirates. (1971). [chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/ae/ae051en.pdf](https://wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/ae/ae051en.pdf).

Constitution of the United States. <https://www.senate.gov/about/origins-foundations/senate-and-constitution/constitution.htm>.

Israel must recognize online marriages conducted via Utah, Supreme Court rules. (2022). *The Times of Israel*. <https://www.timesofisrael.com/israel-must-recognize-online-marriages-conducted-via-utah-supreme-court-rules/>.

Law on Civil Status Records. (2014) Law of 28 November 2014. <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20140001741> [in Polish].

Marriage Act. (1949). <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo6/12-13-14/76/contents>.

Marriage Act. (1961). Compilation No. 25. <https://www.legislation.gov.au/Details/C2016C00938>.

Marriage Amendment (Definition and Religious Freedoms) Act. (2017). <https://www.legislation.gov.au/>.

North Carolina General Statutes Chapter 51 – Marriage. Article 1. General Provisions. § 51-1. Requisites of marriage; solemnization. (2022). <https://law.justia.com/codes/north-carolina/2022/chapter-51/article-1/section-51-1/>.

On Personal Status. (2005). Federal Law of UAE № 28 Issued on 19/11/2005 Corresponding to 17 Shawal 1426 H. <https://shorturl.at/bgmVN>.

Supreme Court of the United States. (1878). *Reynolds v. United States*. <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/98/145/>.

The Family and Guardianship Code (1964). ACT of 25 February 1964. <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu19640090059> [in Polish].

Verkhovna Rada of Ukraine. (2002). *Family Code of Ukraine*. Law of 10 January 2002 [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.

Verkhovna Rada of Ukraine. (2023). *On the Institute of Registered Partnerships*. Draft Law No. 9103 [in Ukrainian]. <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41497>.

Отримано редакцією журналу / Received: 25.02.25

Прорецензовано / Revised: 15.03.25

Схвалено до друку / Accepted: 29.04.25

Liliya RADCHENKO, PhD (Law), Assoc. Prof.  
ORCID ID: 0000-0002-7372-7134  
e-mail: gli@online.ua  
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

### CANONICAL MARRIAGE IN CERTAIN FOREIGN COUNTRIES: PROBLEMS AND PROSPECTS FOR ITS RECOGNITION IN UKRAINE

**Background.** The article examines the peculiarities of recognition of canonical (religious) marriages, the procedure for their conclusion and the consequences thereof in the legislation and law enforcement practice of certain foreign countries, and the conditions and restrictions for the conclusion of such marriages. The author formulates conclusions and proposals for improving the national system of legal regulation of family relations.

**Methods.** In the process of determining and analysing the transformation of the normative recognition of religious marriages and their consequences in the legislation, legal doctrine and judicial practice of certain foreign countries, the author uses general philosophical and special legal methods of studying social regularities, legal phenomena and legal categories.

**Results.** The analysis of the correlation between canonical and secular marriages in the legislation of certain foreign countries allows identifying various approaches and options for regulating marriage relations. Each country has its own rules and regulations that determine the forms and conditions of marriage, its recognition and termination. Both traditional and modern models of marriage are distinguished, taking into account religious, cultural and social aspects that affect family relations. National traditions and religious peculiarities of a particular state play an important role in the process of recognising canonical marriages.

In many European countries, both canonical and secular marriages are recognised. Such recognition also occurs in Australia, Israel and the Middle East, and in some cases in the United States. In Ukraine, however, only marriages registered with the relevant state authorities are recognised as official.

**Conclusions.** Implementation of European integration trends in the development of national family law, including family relations complicated by a foreign element, involves not only recognition and legalisation of various forms of marriage unions, but also consideration of historical, cultural and religious peculiarities of society and free will of the bride and groom to choose the form of marriage, one of which may be the canonical form. This form of marriage is fully justified if it is consciously chosen by the future spouses. Such a choice should be based on the provisions of family law, which needs to be improved and provisions should be made allowing for both civil and religious forms of marriage.

**Keywords:** spouses, secular marriage, canonical marriage, religious marriage, church marriage, concordat marriage, family relations with a foreign element.

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.